

Olan-Olması Gereken Perspektifinden Bir Medeniyet İnşacısı ve Eğitim Emekçisi Olarak Öğretmen

ERDİNÇ YAZICI

Gazi Üniversitesi

Gönderim Tarihi: 03.08.2016

Kabul Tarihi: 21.08.2016

Özet: Bugün gelinen noktada Türkiye'nin, modernleşme tarihinde yaşadığı patolojik durum ve ifrat - tefrit kıskacında tahrip olmuş nesillerinden sonra, yeni bir nesil için yeni ve doğru bir başlangıca ihtiyacı olduğu ortadadır. Türkiye bu başlangıcı hiç kuşku yok ki öncelikle eğitim politikalarında ve felsefesinde önemli bir değişikliğe giderek başlatabilir. Hiç kuşku yok ki söz konusu yeni başlangıcın gerçek mimarları öğretmenler olabilir.

Türkiye için öğretmen sorunu bir beka sorunudur. İdeal bir öğretmen için kafa yormak ve acilen böyle bir öğretmen modelini sürece dâhil etmek Türkiye için kaçınılmazdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, bugün Türkiye'de siyasal ve toplumsal koşullar son yüz elli yılda olmadığı kadar müsait görünmektedir.

Bu noktada, Türkiye'nin yeni öğretmen kuşağı, yukarıdaki sözü edilen büyük dönüşümü gerçekleştirecek özelliklere sahip olmalıdır. Bir yeni tarihsel toplumsal inşanın yapı taşı olacak yeni öğretmen, bunu hem kendisi hem de yeni nesiller üzerinden yaparken, aynı zamanda çok önemli bir tarihsel sorumluluğu yerine getirmiş olacaktır. Bu noktada ideal bir öğretmen kuşağı için var olan sorunları çözerek şartları hazırlayacak bir politik öncelik ise kaçınılmazdır.

Türkiye'de yeni gelişen, yeniden bir büyük dünya gücü ve medeniyet inşacısı olma iradesinin sözü edilen yeni öğretmen marifetiyle ancak yeni nesillerde derin ve köklü bir sonuca dönüştürülmesinin mümkün olabileceği akıldan uzak tutulmamalıdır.

 Anahtar Kavramlar: Eğitim, Öğretmen, İdeal Tip, Rol Model, İdeal Öğretmen, Eğitim Emekçisi, Medeniyet İnşacısı

Teacher as a Constructor of Civilization and Education Worker From The Perspective of Situated-Must Be

Abstract: After the pathological conditions that Turkey experienced during the modernization process and the destroyed generations that lost in the grip of extravagance-tephrite, Turkey needs a new beginning for new generations at the point reached today. It's no doubt that this beginning of Turkey could be depend on new education policies and new philosophical approaches. And also it's no doubt that teachers are the architectures of this new beginning.

Issue of teacher is a survival problem for Turkey. Preoccupying for a ideal teacher and integrating this teacher model to the process is inevitable for Turkey. When this problem considered in this context, political and social conditions in Turkey seems more convenient than for last hundred and fifty years.

At this point, Turkey's new teacher generation must have the capabilities for the major transformation which mentioned above. When new teacher, who is the most important part of new historical social construction, do that over whom and new generations, will be realised an historical responsibility at the same time. Political priority is an obligation to solve the existing problems and prepare the necessary condions for an ideal teacher generation.

The spine that aforementioned about becoming a new world power again and building a civilization in Turkey can only be reach to a deep and rooted result with the gimmick of new teacher.

 Keywords: Education, Teacher, Ideal Type, Ideal Teacher, Educaion Workes, Civilization Construction

 Atf için/cite as:

Yazıcı, E., (2016). Olan-olması gereken perspektifinden bir medeniyet inşacısı ve eğitim emekçisi olarak öğretmen. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama [Journal of Education and Humanities: Theory and Practice]*, 7 (13), 147-162.

Giriş

İnsanın uzun tarihi içindeki hikâyesi bir bakıma tabiatla ve eşyayla kurduğu sürekli bağ ve ilişkinin hikâyesidir. Söz konusu ilişkinin muhtelif çıktıkları içerisinde hüner ve meslek belki de en hayati olanları içerisindedir. Bu bağlamda *öğretmenlik*, belki de insanlığın en kadim ve en vazgeçilemez meslekleri içerisinde baş sıradadır. Onu insan toplumları için vazgeçmez kılan, olan yüzlerce meslek sayılabilecekken, öğretmenliğin bunca zaman önemini koruyup artırarak bugünlere gelen bir meslek oluşu, onun toplumsal sistem ve insani hayatın sürdürülebilmesindeki ihmal edilemeyecek rolü anlaşılabilir olarak anlaşılabilir bir durumdur.

Hayatı ve toplumu sürekli var kılan şey, aslında eski kuşaklardan yeni kuşaklara tabiatla ve insanla ilişkide biriktirilmiş tecrübenin kesintisiz aktarımıdır. Tarih boyu her toplumda, yeni nesillere her bilgi ve tecrübe aktaran aslında fiilen bir öğretmendir. Ancak *kültür ve medeniyet tarihi boyunca biriktirilen bilgi ve tecrübenin belli bir hız, hacim ve tecrübe ile aktarımı bu işin profesyonel bir bağlamda sürdürülmesine ihtiyaç göstermiştir. İşte bu profesyonel bağlamın ürettiği mesleğe öğretmenlik denilmektedir.* Buradan da anlaşılabilir gibi, zaman içerisinde gelişen tarihsel ve toplumsal tecrübe, zorunlu olarak yeni kuşaklara aktarımda profesyonelliği çağırır ve bu profesyonellik kadim bir meslek olarak öğretmenliğin ortaya çıkışını belirler.

1. Kurumsal Bir Perspektif Üzerinden Eğitim ve Öğretmen

Toplumsal sistemin beş önemli kurumundan birisi olan eğitim toplumsal süreçler boyunca istisnasız her toplumda varlığını perçinleyerek ve gittikçe daha fazla güçlenerek bu güne gelmiştir. Tarihsel planda toplumdan topluma farklılıklar gösterse bile eğitim önemini hiçbir zaman yitirmemiştir (Parelius& Parelius 1987: 21). Eğitim, insanlığın biriktirilmiş tecrübesini yeni kuşaklara aktarım aracı olarak bu rolünü, öncelikle öğretmenlerle yerine getirir. Tarihin kaydettiği ilk aktarım araçlarından birisi olarak öğretmen bu önemini hiç kaybetmeden bugünlere kadar gelmiştir. Bugün, bilişim teknolojilerindeki bunca inanılması güç gelişmeye rağmen, öğretmen eğitim kurumu içerisindeki önemini sürdürmektedir.

a. Bir Bilgi ve Tecrübe Aktarıcısı Olarak Öğretmen

Toplumsal sistemin karmaşık bir biçimde çalışan yapısı içerisinde eğitim en dinamik kurumlardan birisidir. Bu dinamik kurum dinamizmini,

bilgi ve tecrübeyi talep eden insanlar kadar aktarımı gerçekleştiren öğretmenlerden alır. Öğretmenin toplumsal hayatta oynadığı rolün çok yönlü bir rol olduğu bilinmektedir. Bu roller içerisinde en önemlilerinden birisi insanlık mirasının yeni nesillere aktarılmasında oynadığı hayati roldür (Levine and Havighurst 1992: 213). Bu rolün yeteri kadar yerine getirilmediği bir dünyayı düşünmek bile korkunçtur. İnsanlığın her evrede tekeri, ateşi, verem aşısını, makineyi yeniden yeniden keşfetmek zorunda kalmasını düşünelim. İşte insanlık, yeni kuşaklara bu vazgeçilemez ve hayati bilgi ve tecrübe aktarımını öncelikle öğretmenlerle yapabilir. Bu bağlamda öğretmen, bir beşeri toplumsal sistemin sürdürülebilmesi bakımından her toplum için vazgeçilemez öneme sahiptir.

b. Geçmiş Zamanı Yeni Zamana Taşıyan Araç Olarak Öğretmen

Eğitim aracılığı ile yeni zamana taşınan aslında bir geçmiş zaman bilgisi ve tecrübesidir. Yahya Kemal'in bizim nasıl bir millet olduğumuzu ifade etmek için kullandığı ' Kökü Mazide Olan Atiyiz' sözü belki de güçlü bir millet ve toplumun aslında kendisini nasıl bir bağlamda konumlandırarak var olabileceğini gösteren sağlam bir ifade olarak görülebilir. Bireysel olarak herhangi bir insanın da güçlü ve dengeli bir kimliğe sahip olabilmesi, dün-bugün-yarın arasında kurabileceğimiz kuvvetli bağlar ve köprülerle mümkün olabilir.

İşte tam yukarıdaki bağlamda öğretmenin rolü açıkça ortaya çıkmaktadır. Öğretmen sınıfta öğrencilerle birlikte yeni zamanı inşa ederken, aslında bir geçmiş zaman/eski kuşak temsilcisi olarak bulunmaktadır. Söz konusu bağı tek tek öğrencilerin bireysel tecrübeleri üzerinden kurabilmelerine yardımcı olan öğretmen, aynı zamanda makro bir köprünün kurulmasına da öncülük etmiş olur. Aslında söz konusu makro köprünün modern ve post-modern dönemde devasa boyutlar kazandığı bilinmektedir. Söz konusu boyutun eğitimi ve öğretmeni tarihin belki de en köklü değişimi ile karşı karşıya bıraktığını(Narasaiah 2008: 56) da burada ayrıca ifade etmek gerekmektedir.

c. Beşeri İnşayı Yeni Nesillere Taşıyan Araç Olarak Öğretmen

Medeniyet insanlığın geçmişten biriktirerek getirdiği en değerli tecrübesidir. *Öğretmen, sınıfta çocuklara ait oldukları medeniyet ve insanlık tecrübesinin kapılarını aralayan ve onları içeriye davet eden adamdır.* Aslında her öğretmen bir davetçidir. Çocuğun ve gencin, içine doğduk-

ları medeniyet alanı ile verimli ve sistematik bir ilişki kurmasında öğretmen; ortaya çıkacak pek çok sorunu bir çırpıda çözen insandır(Taşpınar ve Diğerleri 2004: 23). Diğer yandan bu ilişkinin güvenilir bir bağlamda sürdürülmesi için de öğretmen önemli roller oynar. Çocuk ve genç kendi medeniyetine aidiyetini ve ilgisini öğretmen üzerinden kurar ve geliştirir.

Genç insan eğitim sürecinde öğretmenle birlikte milletini ve medeniyetini sever. Öğretmen bir başka bağlamdan ele alındığında öğrenci için bir medeniyet temsilcisidir. Ait olunması gerekenin, ideal alanın sınavtaki temsilcisi öğretmen, dâhil olunacak olanın tadı, tuzu ve rengidir. Bu bağlamdan bakıldığında öğretmen öğrenciyi alıp ait olacağı kültürün kapısını aralayarak onu içeriye davet ve dâhil eden adamdır.

d. Kadim Bilgeliğe Köprü Olarak Öğretmen

İnsanın medeniyet kurması akşamdan sabaha yaşanıp bitmiş bir süreç değildir. İnsanlık, aslında, derin bir dünyevi ve uhrevi tecrübenin birikimi olan muazzam bir dönüşüm sürecinin hikâyesidir. Bu muazzam hikâye, özünde kadim bilgeliklerin süzülerek kendini inşa ettiği derin bir şuurun fonksiyonudur. Öğretmen bu bilgeliğin dilini topluma yeni katılmaya hazırlanmakta olan çocuklara büyük bir beceri ve fedakârlıkla öğreten adamdır(Bayrak 2004:56). Öğretmenin ilk bakışta yeni nesillere öğrettikleri gündelik hayatın sıradan ihtiyaçlarına cevap oluşturacak şeylermiş gibi görülse bile, aslında, her öğretilen şeyin uzun bir tarihsel tecrübenin ürünü olduğunun dikkatlerden kaçırılmaması gerekir.

Her ne kadar ilk bakışta modern bir paradigma üzerinden medeniyet daha çok teknik taraflarıyla tarif ediliyor olsa bile onunun içini asıl dolduran şey anlam ve değer sistemleridir(Jarrett 1991:22). Bu bağlamda tarihsel olarak hayatın pratik tecrübesi, aşkın alanla filtrelenen üretim içinden süzülerek gelen insanlık mirası kadim bilgeliğin ortaya çıktığı zemini oluşturur. Öğretmen bu *kadim bilgeliğin köprüsü* olarak görülebilir.

Öğretmenliğin ne derece de önemli bir iş olduğu bilgelik ve öğretmenlik arasındaki ilişkide kavranabilir. *Tarihin bütün bilgeleri derin ve süzme bir akıl ve ferasetten damıttıklarını etrafa dağıtan insanlardan başkaları değildi. Bu bağlamda bakıldığında aslında öğretmenler için bir ideal tip aranacaksa aranan o ideal tip bir bilgeden başkası olamaz.* Böyle bakıldığında daha iyi anlaşılabilir ki aslında *tarihin bütün bilgeleri, aynı zamanda tarihin büyük öğretmenlerinden başkaları değildi.*

e. Bir Kişilik İnşacı/ Bir Rol Model / Bir İdeal Tip Olarak Öğretmen

Öğretmenliği, hayatıyet kazandığı sosyal ve kültürel ortamından ayrı bir bağlamda anlayabilmenin imkânı yoktur. Öğretmen, öğrenciyle ilişkileri bağlamında ele alındığında, aslında sosyal insanı inşa eden gerçek bir rol model olarak ortaya çıkar(Kumar 1989: 19). Öğrenci bir ayna gibi bu rol model öğretmeni karşısında tutarak kendini onun kalıbına sokar. Bu bağlamda *bir ideal tip olarak, daima öğrencinin kişilik inşasının kaynağı olan öğretmen, öğrencileri için çok yıllar sonrada zihinlerden silinmeyen, hatıraların başköşesinde duran adam olarak daima yaşama-ya devam eder.*

Unutulmamalıdır ki hangi çağda olursa olsun öğretmen, öğrenci ve eğitim kurumu ile birlikte eğitim-öğretim sürecinin en önemli unsuru olmayı sürdürecektir. Öğretmen olmaksızın kurumla-öğrenci günümüzün gelişmişlik koşullarında dahi eğitimin gerçekleşmesi için yeterli olmayacaktır (Canikli, 2005: 67).

Bir diğer bağlamda Öğrenci, öğretmeninden aldıklarını önce arkadaş çevresine, ileride çocuklarına ve torunlarına eşsiz bir miras olarak aktararak bu yolla öğretmeni geleceğe taşımış olur. Dost sohbetlerinde insanların öğretmenlerini saygı ve hayırla yâd etmeleri, aslında öğretmenlerinin mükemmelliğinden daha çok onların öğretmenlerini nereye koyduklarıyla ilgilidir. Bu yer, esas olarak daima hafızalarda yaşatılmak istenen, iz bırakan bir ideal insanın yerinden başka bir yeri ifade etmez.

2. Sosyal ve Medeni İnsanı İnşa Eden Adam: Öğretmen

a. Sosyalleşe ve Sosyal İnsanın İnşasına Katkı

İnsanın tabiatla, öteki insan ve toplumla teması toplam olarak adına medeniyet dediğimiz en büyük beşeri birikimi ortaya çıkarmıştır. İnsanlığın bu beşeri âlemdede tecrübe ederek ve biriktirerek getirdiği her şey kültürdür. Kültür, nesilden nesile aktararak genişleyen ve büyüyen bir beşeri gerçeklikten başka bir şey değildir(Yazıcı ve Diğerleri 2015: 86-87). İşte bu bağlamda öğretmen, insanı insan yapan bu beşeri birikimi ve tecrübeyi yeni kuşaklara aktaran adamdır. Böyle bakıldığında öğretmen hem bir kültür taşıyıcı hem de bir kültür aktarıcı olarak insanlığın yeni zamanlara, yeni kuşaklar üzerinden aktarılışını sağlayan adamdır.

Bir diğer bağlamda ele alındığında *kültürün bütün zamanlara ve coğrafyalara yayılmış devasa muhtevası, öğretmenin birikimi ve aktarımında muhteşem bir anlamlı öze dönüşür*. Bu yolla öğrenciler kültürün muhtevasını bizzat yerine giderek hatta bizzat yaşayarak öğrenmek zorunda kalmazlar. Öğretmen sayesinde insanlık devasa kültürel tecrübesini mucizevî araçlarla kısa bir zamanda, çok sınırlı maliyetlerle yeni kuşaklara aktarmak gibi çok önemli bir işi başarabilmiş olur. Toplamda, teknolojinin dev adımlarla ilerlediği bu çağda bile teknoloji bazı alanlarda öğretmenin yerini alıyor olsa bile asıl rolün kalıcılığı bütün çıplaklığı ile ortada durmaktadır.

b. Büyük Adamı İnşası Yoluyla Tarihe Katkı

Tarihe ve medeniyete yön veren her insan/ her büyük adam aslında bir hazırlık sürecinin eseridir. Bu hazırlık sürecinde öğretmen vazgeçilemez bir öneme sahiptir. İnsanlık tarihi birçok dehanın ve büyük adamın içinden gelip geçtiği bir süreci ifade eder. İnsanlığa yön veren bu büyük insanların yanında ya da arkasında bir büyük öğretmen görülür ya da hissedilir. Osman Bey'in yanında Şeyh Edebalı'yi, Fatih'in yanında Ak Şemsettin'i, Kanuni'nin yanında Ebussuud Efendi'yi gördüğünüzde adeta eserin mimarını görmüş gibi olursunuz. Yine insanlığa çok büyük acılar çektirmiş ya da zulümler yaşatmış insanların da aslında bilge bir öğretmenin eline düşememe gibi acı bir talihsizliği yaşadığı görülür. Bu bağlamda aslında öğretmenler, büyük liderlerin ve abide şahsiyetlerin mimarları gibidirler.

c. Hakkı Ödenemeyen Adam

Öğretmenin insan üzerinde oynadığı rol, ona öğrencisi üzerinde hesaplanamaz ve karşılanamaz bir hak tesis eder. ' Bana bir harf öğretmenin kırk yıl kölesi olurum ' inancına sahip bir kültürde öğretmenin toplumsal sistemde yerinin ne olabileceğini kestirebilmek güç değildir. Bu vurgunun aslında derin ve ödenemeyecek bir borç - alacak ilişkisinde borcun niçin hep öğrenci tarafında duracağını zihni geri planını verdiği de açıkça görünmektedir. Aslında toplumda her yeni nesil varlığını bir önceki nesle borçluyken, gelecek nesiller de varlıklarını bugünkü nesillere borçlu olacaklardır. Bu durum işin tabiatı gereğidir. Diğer yandan bu aktarımın ve borçluluğun fiziksel boyutu dışarı alındığında, bu ilişkide borçluluğun yine öğretmene çıktığı görülecektir. Öğretmen, belki de yeryüzünde –ebeveynlerimiz hariç- mutlak manada borçlu olduğumuz ve borçlu kaldığımız yegâne insandır.

3. Türkiye'nin Bozuk Öğretmen Düzeni

Yukarıda tarihsel perspektiften öğretmenin teorik olarak oturduğu toplumsal bağlam üzerine bir dizi tespit yapıldı. Söz konusu teorik bağlamla ilgili bir biçimde her kültürde, toplumda hatta tarihsel durumda öğretmenin karşımıza değişik formlarda, değişik rollerle çıktığını da unutmamak gerekir. İşte Türkiye, tarihsel geri planı ile bu duruma iyi örneklerden birisi olarak değerlendirilebilir.

İçinde bulunduğumuz dönemde genelde eğitim sistemi ve özelde öğretmen kimliği açısından öne çıkmış çok sayıda sorunun var olduğu da unutulmamalıdır. Sözleşmeli öğretmenlik uygulaması, aday öğretmenlik ve aday öğretmen yetiştirme süreci, özel okul öğrencilerine eğitim-öğretim desteği, temel eğitimden orta öğretime geçiş, Suriyeli öğrencilerin eğitimi, terör-eğitim ilişkisi ve cinsel istismar ve taciz vakaları bu sorunlar içerisinde öne çıkan örneklerdir (Eğitim Bir Sen, 2016: 253-254).

Öğretmenliğin, genel olarak yukarıda aktarılan bağlamı üzerinden düşünüldüğünde, Türkiye tecrübesini nasıl anlamak gerekir? Modernleşme tarihimiz içerisinde, bu bağlamın bir hayli tahrip edildiği ve sorunlu bir öğretmen modeli, yetiştirme düzeni ve eğitim sistemi üzerinden bugün oldukça tahrip olmuş bir yapı ile karşı karşıya kaldığımız derhal anlaşılabilir (İşçi 2000:182-188). Sorunlu geçmişe ve kaybedilen zamana, ilave olan sorunlara rağmen Şimdi Türkiye, uzun on yıllar içerisinde ortaya çıkmış bu durumu değiştirebilecek bir irade ortaya koyabilecek mi? Bu sorunun olumlu bir karşılık bulması, hiç kuşku yok ki öncelikle önümüzdeki dönemde öğretmenlik kurumunun belki de yeniden inşası ile mümkün olabilecektir.

a. Ezberci ve Tekçi Bir Sistemin Yürütücüsü Olarak Öğretmen

Geçtiğimiz dönemdeki tüm değiştirme çabalarına ve gayretlere rağmen bugün Türkiye'de öğretmen, yürütmek durumunda kaldığı eğitim sistemi üzerinden tekçi ve ezberci bir eğitim sürecinin maalesef bir unsuru durumundadır. Öğretmenlik yukarıda bir miktar vurgu yapılan insanlığın kültürel çeşitliliği ve kendi toplumunun kültürel birikimini olanca zenginliği ve çeşitliliği içerisinde sunması gereken bir aktarıcı olması gerekirken, Türkiye'de bu başarılamamıştır (Vural 2003:25)

Kabul etmek gerekir ki İdeolojik, katı modernist, batıcı ve anti-demokratik önyargıların belirlediği bir süreçte öğretmen, ezber yaptırıcı ve egemen anlayışa itaat ettiren bir araç durumuna düşürülmüştür. Köy

Enstitüleri üzerinden ballandıra ballandıra anlatılan model, esas itibariyle antidemokratik ve batıcı bir taklit eğitim modelinden başka bir şey değildir(Bak. Kirby 2012). Öğretmen, bu model üzerinden Türkiye’de uzun zaman kendi medeniyet alanından uzak bir yerde kendine yabancı bir aktarıma mecbur edilmiştir.

Son kırk yılda içine düşürüldüğü kısıkaçtan eğitim ve öğretmen modelinde de çıkmaya çalışan Türkiye modern batı tecrübesi ile kadim gelenek ve medeniyet alanının tahrip edici geriliminde çıkarak kendi özgün modelini oluşturamamıştır. Her müdahalenin yeni sorunlar yarattığı, geride kalan süreçte, adeta değişmeyen tek gerçek ezberci eğitim ve tekçi algının öğretmen üzerinde yarattığı kalıcı tahrifatıdır.

b. Yeni ile Değiştirilemeyen Eski Model: Batı Taklitçisi / Otoriter ve Katı Modernist

Geçen iki yüzyıl, bilindiği gibi, Türkiye’de büyük siyasal, ekonomik ve toplumsal çalkantılarla geçti. Batı karşısında İslam medeniyetinin büyük bir krize girişi büyük bir travmayı kaçınılmaz olarak üretti. Kriz karşısında verilen modernleşme cevabı yeni sorunlar yarattı. Örneğin, Türk Modernleşmesini diğer modernleşme tecrübelerinden ayıran en önemli tarafı, kendi uygarlık alanından koparak batıya ait olmayı hedef edinen otoriter ve sert bir karaktere sahip olmasıydı. Bu durum yeni bazı fırsatlar getirirken çok ciddi yeni sorunlarında kapısını araladı.

Yukarıdaki bağlam da ele alındığında Türkiye’de modernleşme döneminde öğretmenin rolü, çocukların ve gençlerin kendi geriliğinden(!) kurtularak nasıl çağdaş olabileceklerini anlatmak ve öğretmektir (Bak. Kirby 2012). Bu süreç içerisinde hem öğretmen yetiştirmede hem de öğretmenin aracılığı ile yeni bir nesil yetiştirmede çok ciddi sorunlar yaşandı. Kendi köklerine, inanç değerlerine ve kültürüne yabancı hatta böyle bir geri planı kendisi için aşağılayıcı bulan bir öğretmen neslinin elinde yetişen kuşaklar üzerinden Türkiye, kendisi için oldukça çalkantılı bir asrı yaşayarak bugünlere kadar geldi.

Bu koşullar altında içinde bulunduğumuz dönemde öğretmenlik mesleğinde toplumsal ve tarihsel değer yargılarıyla barışmış, taklitçilikten uzak, aşağılık kompleksinden kurtulmuş anlayışın hakim kılınmasının hayati bir önem taşıdığı açıktır (Akar, 2006: 26).

Son otuz yılda alınan bir dizi olumlu bir mesafeye rağmen, eğitim alanında yapılacak olanların henüz daha başında olduğu bugünkü mev-

cut duruma bakıldığında rahatlıkla anlaşılabilir. Otoriter, batıcı ve tekçi anlayış nasıl anlayışla yer değiştirmektedir, Yer değiştirmelidir? Yürütül-mekte olan bütün çabaya rağmen bu soruların hakiki cevabının verileme-diği bir gerçektir.

c. Soğuk Savaş Kıskaçında Tahrip Olmuş Bir Kimlik Olarak Öğretmen

Türkiye'nin Cumhuriyetin başında içine girdiği radikal modernleşme süreci eğitimde, münhasıran öğretilmekte önemli değişimlerin yaşanmasını getirdi. Türkiye'nin içe kapanma, sert modernleşme ve kökten kopuş sürecinin altmışlı yıllardan başlayarak çok tahrip edici bir soğuk savaş dönemi ile devam etmesi, bir olgu olarak öğretmenliği ciddi düzeyde etkilemiştir. Öğretmenliğin esas itibarıyla bir muhteva, derinlik ve tevazu olarak karakter kazanması gerekirken söz konusu bu dönemde, son derece sığ ve önyargılı bir ideolojik öğretmen kuşağı egemen bir öğretmen kuşağı haline gelmiştir. Öğretmenlerin ideolojik bölünme ve çatışmalarla kamplaştıkları, öğretmen yetiştirme sürecinin neredeyse aylara indiği yetmişlerin sonunun o cinnet ikliminde öğretmenlik Türkiye'de uzun yıllar kendini toparlayamayacağı ve imajını bir türlü düzeltmeyeceği çok ciddi bir yara ile karşı karşıya kalmıştır.

Ne yazık ki Türkiye'de yetmişli yıllarda öğretmenlik etrafında oluşan ya da oluşturulan egemen algı, seksenler ve doksanlarda alınan önemli mesafelere rağmen değiştirilememiştir. Eğitimi yetersiz, fazlaca yorulmadan ücret alan, zamanının çoğu boş geçen, yaz boyu tatil yapan insan olarak etiketlenen ve ortaya koyduğu bütün talepler, söz konusu negatif algı üzerinden endişeyle karşılanan adam olarak öğretmen, maalesef bugün Türkiye'de bu algıya kilitlenmiş durumdadır. Öyle anlaşılmaktadır ki bu algıyı aşmak daha bir hayli zaman alacaktır.

d. Düşük Ücret ve Statü Baskısı Üzerinden Yaşanan Kalıcı Tahribat

Bugünkü Türkiye'de, yukarıda çizilen ve bir türlü düzeltilemeyen *öğretmen algısı*, bugün bazı çevreler tarafından kullanışlı bir algı olduğu gerekçesi ile ısrarla sürdürülmek istenmektedir. Çünkü öğretmenleri egemen algıya kilitlemek, sürekli bir düşük ücret ve düşük statü baskısı anlamına gelmektedir. Öğretmen Türkiye'de hak ettiği ücreti talep edemez, talep ettiği ücretleri talep etmede aslında yüzü olmaması gereken, geçinmek için ikinci hatta üçüncü iş yapmasının aslında bir öneminin olmadığı insan

olarak paranteze alınırken, aslında bilinmelidir ki Türkiye'nin geleceği, millet olarak ortak varlığımız paranteze alınmaktadır.

Genel bütçeden en çok payın eğitime ayrıldığı ile haklı olarak öğünen siyaset kurumu, düşük ücret ve statü / saygınlık baskısı ile incitilen yüz binlerce öğretmenin Türkiye'nin geleceğine neye mal olacağını da hesaplamak durumundadır. Saygınlığını yitirmiş, geçim sıkıntısı yaşayan ve ihmal edildiğini düşünen yüz binlerce öğretmenin (Vural 2003: 39-40) sınıflarında nasıl bir ruh hali ve motivasyonla öğrencilerle yüz yüze olabileceği düşünülmektedir? Bu bağlamda Türkiye'nin yeni ve geniş bir anlayış beraberliği oluşturması, ortak bir algı ve sağlıklı bir diyalog üzerinden yeni bir öğretmen algısı geliştirmesi acil bir sorun olarak ortada durmaktadır.

4. Olması Gereken Öğretmen

Aşağıda uzun zaman içerisinde en çok sorulan can alıcı sorulardan birisini yeniden sorarak yukarıdaki başlığa bir cevap üretilmeye çalışılacaktır. *Türkiye'de, yukarıda bahsedilen durumdan nasıl çıkılabilir ve çağ ile kendi medeniyet değerleri arasında altın bir köprü kurarak bunun ışığını yeni nesillere yansıtacak bir ideal tip olarak yeni öğretmene nasıl kavuşulabilir?* Bu soru, kuşkusuz Türkiye'nin 21. Yüzyıl Öğretmen Vizyonuna ışık tutacak hayati cevaplarla karşılanabildiği oranda bir anlam kazanabilir (Yaman 2011:47). Beklenen öğretmen, hiç kuşkusuz bu bağlamda gelişecek bir anlayış ve siyasetin ürünü olarak ortaya çıkacak ve üzerine düşen tarihi ve kadim misyonu yerine getirecektir. Aksi bir durum ise yeni sorunların başlangıcı olacaktır.

Beklenen yeni öğretmen modeli üzerine yapılan ve yapılacak çalışmaların oluşturacağı yeni iklimde bu konu çalışılmaya devam edecektir. Bu cümleden olmak üzere aşağıda yeni öğretmen tipi ile ilgili belli başlıklar altında belirli özellikleri ifade eden belirli tespitler yapılmaktadır.

a. İdeal İnsan ve İdealist Öğretmen

Herhangi bir toplumda sıradan sade insanlar kadar, kendini ideal bir toplum için sürekli yenileyerek inşa eden idealist insanlarda vardır. Türkiye'de öğretmen tecrübesi bunun özgün örnekleri ile doludur (Eğitim-Bir-Sen 2008). Öğretmen bu insan tipinde somutlaşan bir kişilik olarak kendisini inşa eder. Bir toplum öğretmenini gündelik işlerin esiri olmuş sıradan bir insan olmaya ittiği gün, kendi bitişinin de başladığını

ilan etmiş olur. Her toplum idealist insanların sırtlarında ve yüreklerinde yükselir. İşte bu noktada öğretmen bu idealist insan tipinin en iyi örneği olarak karşımıza çıkar. Kendi dışında uzun ve ulvi hedefler için yaşayan ve çalışan bir idealist insan olarak öğretmen, bunu yaparken, etrafa ve topluma bu insan tipinin en iyi örneklerini sunar. Kendisi bir ideal insan olarak sınıfta ve toplumda parmakla gösterilirken ve gıpta edilen insan olarak öğretmen idealizmin fedakârlık, tevazu, birikim gibi hasletlerini ortaya koyarken, diğer yandan da bir ahlak ve inanç adamı olmanın özelliğini bütün güzelliği ile ortaya koyar.

Kişiliğinde, ideal insanla idealist öğretmeni en uygun bir terkipte birleştirebilen öğretmen, Türkiye için yerli ve milli bir eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu öğretmenin aslında kendisi olarak görülebilir. Bir sistem var olan öğretmenle ideal öğretmen arasındaki makası kapatabildiği oranda başarılı olabilir.

b. Bir Ahlak Abidesi

İnsanoğlunu hayvandan ayıran önemli farklarından biriside irade ve ahlak sahibi oluşudur. Bir öğretmenin, öğrencilerine vereceği öncelikli şey; kişiliğin temelini oluşturan güzel ahlaktır. Bir öğrencinin eğitim ve öğretiminden beklenen öncelikli şey; bilgi öğrenmekten daha çok insani ve ahlaki gelişimidir. Öğrenci bu hayati derecede önemli özelliği ahlaki bir ideal öğretmen olarak sınıftaki öğretmeninden kazanabilir.

Yukarıdaki bağlamda düşünüldüğünde, sınıfta öğretmenin öğrenciler karşısında bir ahlaki model olarak bulunması, aslında ahlaki ideal bir insanın eğitim süreçleri boyunca gelişiminin başlangıcını oluşturur. Nitekim insanlık tarihi boyunca karşılaşılan insani ve ahlaki değerleri gelişmemiş ancak çok şey bilen, güç ve iktidar sahibi insanların insanlığa ne büyük zararlar verdiği, ne büyük felaketlerin sebebi oldukları birçok tecrübeye ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan öğretmen için ahlaki donanım vazgeçilemez bir önkoşul durumundadır.

c. Bir Dünyalı Vatansever

Öğretmen, esas itibariyle, öğrenciye bir dünya tecrübesini anlatan adamdır. *İdeal her öğretmen aslında dünyalı bir vatansever olmak durumundadır.* İdeal bir insan tipi, yaşadığı toplumun kültürü, tarihi ve moral değerleri ile insanlığın toplam mirasını sentezleyerek geleceğe taşıyabildiği kadar kendi kişiliğinde ideal bir senteze ulaşabilir. Bu iş öncelikle eğitim süreçleri boyunca öğretmen tarafından yeni kuşaklara öğretilerek

aktarılır. Bu boyutta ele alındığında öğretmen, öncelikle bu sentezi kendi kişiliğinde gerçekleştirerek sınıfa taşıdığı oranda görevini yerine getirmiş olur.

Öğretmenin dünyalı oluşu, dünyanın bilgisini ve tecrübesini tarafsız bir biçimde sınıfa taşıyor oluşu, onun bir idealist vatansever olmasının önünde asla bir engel teşkil etmez. Çünkü kendi milletine, tarihine, inanç köklerine ve medeniyet değerlerine sıkı sıkıya bağlı ve bu değerleri geliştirmek ve ilerleme yaratmak için çırpınan vatansever öğretmen bunu öncelikle dünyanın bilgisini sınıfına ve kendi kültürüne taşıyarak yapabilir. Bu bağlamda öğretmenin dünyalı bir vatansever olması daha iyi anlaşılabilir.

d. Medeniyet İnşacısı

Öğretmen bir diğer bağlamdan ele alındığında aslında bir medeniyet inşacısıdır. Öğretmen, sınıfta yeni kuşağın yapıtaşı olacak yeni ideal insanın inşa ederken, aslında makro planda onunla birlikte yeni bir medeniyetin insan tipini inşa etmektedir. Bizim açımızdan öğretmenin yeni Türkiye’de oynayacağı temel rol, bu bağlamdan kalkarak bakıldığında, yeni kuşaklar üzerinden kadim medeniyetimizi diriltirek yeni bir medeniyetin inşa edilmesine katkıda bulunmaktır.

Bugün, Türkiye’nin yeniden kendini bulduğu ve medeniyet köklerine döndüğü bir dönemde, öğretmene her zamankinden daha ağır sorumluluklar düşmektedir. Türkiye için yeni öğretmen, sıradan sınıf içi sorumluluklarını yerine getiren bir eğitim profesyoneli olamaz. O sınıf içinden başlayarak gittikçe toplumun daha geniş kesimlerine doğru yayılan yeni bir medeniyet anlayışı ve bu yeni medeniyet anlayışının insan tipini büyük bir çaba, inanç, bilgi ve samimiyetle inşa ederek kendinden beklenen gerçek rolü yerine getirmiş olur.

e. Sınıfa, Mabede Girer Gibi Giren İnsan

İdeal bir öğretmen önce bir ahlak abidesi olarak öne çıkar. Öğretmenin, bir ideal tip olarak rolünü gerçek anlamda yerine getirip getiremediğini kendini bir sınıf ortamında ortaya koyuşunda görmek mümkündür. Öğretmenin istenilen bir ideal öğretmen olarak kabul edilebilirliği onun sınıfa girişindeki vakur tavrında ortaya çıkar. *Gerçek bir öğretmen, bir medeniyet temsilcisi öğretici olarak sınıfa bir mabede girer gibi giren adamdır.*

Ciddiyet, tevazu, inanç ve aşkın bir psikolojinin sarmaladığı bir karakter olarak sınıfa giren adam, sınıfa girişiyle birlikte bu iklimi bütün sınıfa yayar. Öğretmen bu işi sınıf ortamında başarabildiği oranda bir ideal tip olarak sorumluluğunu yerine getirmiş olur. Öğretmen esas olarak sınıfa bir mabede girer gibi girdiği gün istenilen kıvama ulaşmış olur.

f. Sınıfta Kalple Aklı Birleştiren İnsan

Medeniyetlerin kökleri üzerine yapılan araştırmalardan ortaya çıkmaktadır ki İslam medeniyetinin mayası, aşk ve aklın evliliğinden karılarak vücuda getirilmiş bir medeniyet mayasıdır. İslam medeniyetini doğu felsefelerinden ayıran akılcılığı, batı medeniyetinden ayıran maneviyatıdır. Sırf bu sebepten çoğu değerlendirmelerde İslam medeniyeti *Aşk Medeniyeti* olarak da ifade edilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde bizim medeniyetimizin öğretmeni, kişiliğinde bu büyük sentezi yapabildiği kadar ideal bir öğretmen olur.

Sınıfta akli, aşkı ve sezgiyi genel bir gelişme iklimine dönüştüren öğretmen, aranan ideal öğretmendir. Türkiye'nin son yüzyılında bu büyük sentezi geliştirme becerisini gösteremeyen kuşakların elinde nice kuşakların çarçur olduğu acı tecrübeler üzerinden bütün çıplaklığı ile görülmüştür. Şimdi Türkiye'de zaman, bu kayıpları telafi etme zamanıdır ve bir tür telafi programı bu beceriye sahip ideal öğretmenler yetiştirerek ve ideal bir eğitim sistemi kurarak başlayabilir. Nitekim İslam Medeniyetinin yeniden ihyasından söz edildiğinde de başlangıç noktasının burası olduğunu unutmamak gerekir.

g. Sınıfta İnsanlık Tecrübesini Taşıyan İnsan

Yeryüzünde *insan* sosyallik geliştirebilen tek canlıdır. İnsanın sosyalleşme süreçlerinde kuşandığı sosyallik, akıl kullanma ve irade ortaya koyması söz konusu olmasa, aslında, insan sıradan bir hayvandan farklı bir canlı değildir. Bir bakıma insanı diğer canlılardan ayırarak farklı bir canlı varlık kategorisine yükselten şeyler söz konusu bu özellikleridir. İnsan bu yeteneklerini kullanarak hayvandan ayrılırken, çok ayrı bir serüveni de başlatmış olur. Bu serüven, uzun bir *insanlık tecrübesi* olarak karşımıza çıkarken, *adalet, eşitlik, hakkaniyet, vicdan gibi son derece de insana has algıların geliştiği bir kültür üzerinden medeni ve sosyal insanı geliştirir*. Bu boyutta insanlık, müstesna bir değer alanı olarak, bağımsız bir bağlamda gelişen büyük bir insani, tarihsel ve toplumsal tecrübe olarak ortaya çıkar.

Öğretmen, yukarıda bahsedilene olgusal bir gerçeklik olarak bu devasa insanlık tecrübesini sınıfta küçük insanlara aktaran adamdır. Öğretmen bunu yaparken sadece sınıfta insanlık tecrübesini aktaran adam değildir. Aynı zamanda bu tecrübenin sınıftaki örneğidir. Bu örnek ortaya koyduğu sınıf içi ideal rol modellik ile öğrencilere insanı öğretmez bizzat gösterir. Öğrenci ahlakın ne olduğunu, hakkın, adaletin niçin gerekli olduğunu bunları bizzat hayata geçiren öğretmenden öğrenir. Onun için öğretmen, aslında, sınıftaki insan yavrusuna insanlık tecrübesini insanca öğreten insandır.

h. Öğrenciyi Kendi Ruh Köküne Bağlayan İnsan

Şurası unutulmamalıdır ki bir insan, öncelikle, kendi doğduğu ve büyüdüğü topluma, kültüre ve medeniyete kök salarak dünyaya kök salar. Bu yolla bir dünya ve âlem fikri kendi bulunduğu yerden konumlanarak gelişmeye başlar. Dengeli ve kendi ile barışık bir kimliğin inşasının başladığı yer de burasıdır. İnsanın yukarıda söz konusu edilen yol haritasını takip etmesine yardımcı olan rehber ise hiç kuşku yok ki öncelikle öğretmendir.

Eğitim sürecinde öğrenci, rehberi öğretmeni ile yol haritasının karşısına çıkardığı her yeni durumda, yeteri kadar kavrayamadığı her şeyi yeniden konuşur, tartışır, kavrar ve geçer. Yeteri kadar tanımadığımız bir kültürü tanıırken ya da bir ülkeyi gezerken bir rehberin bize verebileceğinden çok daha fazlasını öğretmen gence ve çocuğa kendi kültürünü tanıtırken verir. Ayrıca genç ve çocuğun kendi varlık alanını, kültürünü tanımasından öte onunla duygusal bir bağ geliştirebilmesini de öğretmen sağlar.

Öğretmen, diğer yandan çocuğun ve gencin ait olduğu ruhu ona üfleyen adamdır. Kendisi ile ruh kökü ve zihniyet dünyası arasında sarsılmaz bağlar kurmasında çocuk ve gence yardımcı olan öğretmen, aynı zamanda bu yolla beklenen *ideal insanın* inşasına da gereken katkıyı yapmış olur.

i. Öğrenciyi Açık Toplumsal Sisteme ve Çoğulculuğa Taşıyan İnsan

Bir bakıma Mevlana'nın pergel metaforunda olduğu gibi, bir ayağı ve yüreği ile kendi inanç ve medeniyet değerlerine basan, diğer ayağı ile bütün bir dünyanın tecrübesini dolaşan insanı yetiştirmek, bugün Türkiye'nin en büyük hedeflerinden biri olmak durumundadır. Gittikçe daha çok kendi kültür – hatta alt kültür – alanına kapanarak kendinin dışındaki dünyaya kör ya da tam tersi kendi dışındaki dünyaya teslim olarak

kendi dünyasına sağır bir nesil asla ideal bir nesil olamaz. Türkiye bugün bu ifrat tefrit ikileminden yeni bir denge ve uyumla çıkmak zorundadır.

Bugün, Türkiye için ideal nesil, bugünkü dünyanın; bilimin, teknolojinin, ekonominin hülasa kültürün farkında, ondan alınması gerekeni alan, kendi kültür ve medeniyet değerleri ile aldıklarını bir terkibe tabi tutabilen nesildir. Ne çağın karşısında ezilen ve aşağılık duygusuna sürüklenen ne de çağdan ve zamandan habersiz kendi dehlizlerinde kendi dünyasını kurmaya çalışan nesil Türkiye'nin beklediği nesil olamaz.

Yukarıdaki bağlamda düşünüldüğünde ideal öğretmen, öncelikle, kendisi yukarıda vurgu yapılan bağlamın ürünü olduğu kadar ideal olabilir. Diğer yandan bakıldığında da kendisi böyle bir bağlamda yetiştirilmiş öğretmenler, ancak, ideal terkinin altın neslini yetiştirebilir. İdeal nesil, kökleri kendi inanç ve medeniyet değerlerinde, dalları ve yaprakları âlemi dolaşan bir çınar gibi kök salan nesildir. Hiç kuşku yok ki bu ideal nesilde öncelikle ideal bir öğretmen nesline ihtiyaç duymaktadır.

Sonuç

Türkiye'nin modernleşme tarihinde yaşadığı patolojik durum ve ifrat - tefrit kıskacında tahrip olmuş nesillerinden sonra bugün, yeni bir nesil için yeni ve doğru bir başlangıca ihtiyacı olduğu ortadadır. Türkiye bu başlangıcı hiç kuşku yok ki öncelikle eğitim politikalarında ve felsefesinde önemli bir değişikliğe giderek başlatabilir. Söz konusu yeni başlangıcın gerçek mimarları öğretmenler olacaktır. Bu bakımdan Türkiye için öğretmen sorunu bir beka sorunudur. İdeal bir öğretmen için kafa yormak ve acilen böyle bir öğretmen modelini sürece dâhil etmek kaçınılmazdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, bugün Türkiye'de siyasal ve toplumsal koşullar son yüz elli yılda olmadığı kadar müsait görünmektedir.

Bu notada, Türkiye'nin yeni öğretmen kuşağı, yukarıdaki sözü edilen büyük dönüşümü gerçekleştirecek en önemli yapı taşı olmak durumundadır. Bir yeni tarihsel toplumsal insanın yapı taşı olacak yeni öğretmen, bunu hem kendisi hem de yeni nesiller üzerinden yaparken aynı zamanda çok önemli bir tarihsel sorumluluğu yerine getirmiş olacaktır.

Yukarıda *yeni öğretmen* vurgusu ile ifade edilen şey, aslında yukarıda ifade edilen dönüşümü hem başaran hem de onun ürünü olan öğretmene bir atıftır. Türkiye'de yeni gelişen, yeniden bir büyük dünya gücü ve medeniyet inşacısı olma iradesinin ancak bu yeni öğretmen marifetiyle yeni nesillerde derin ve köklü bir sonuca dönüştürülmesinin mümkün olabileceği asla unutulmamalıdır.

Kaynaklar

- Akar, İlhan. Türk Eğitim Sisteminde Siyasi ve Sosyal Değişimin Aracı Olarak Öğretmen. **Eğitime Bakış Dergisi**, Yıl.2, Sayı.5, 2006
- Bayrak, İsa. **Zamanın Başlangıcından Günümüze Öğretmenin Gücü**. İstanbul: Hayat Yayınları,2004
- Canikli, İlyas. Öğretmenleri Psikolojik Yönden Olumsuz Etkileyen Faktörler. **Eğitime Bakış Dergisi**, Yıl.2, Sayı.5, 2006
- Eğitim Bir-Sen, **Eğitime Bakış 2016 İzleme ve Değerlendirme Raporu**. Eğitim Bir-Sen Yayınları. Ankara: 2016.
- Eğitim-Bir-Sen. **Yola Düşenler / Öğretmen Hatıraları**. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayını, 2008
- İşçi, Metin. **Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim**. İstanbul: Der Yayınları, 2000
- Jarrett, James L. **The Teaching of Values**. London and New York:Routledge, 1991
- Kirby, Fay. **Türkiye’de Köy Enstitüleri**.(çev.Niyazi Berkes). İstanbul: Tarihçi Kitabevi,2012
- Kumar, Krishna. **Social Character of Learning**. New Delhi: Sage Publication,1989
- Levine,D.U.,Robert J. Havighurst. **Society and Education**. London: Allyn and Bacon, 1992
- Narasaiah, M.L. **Education and Globalisation**. New Delhi: Discovery Publishing House, 2008
- Parelius, R.J., A.P. Parelius. **The Sociology of Education**. New Jersey: Prentice Hall,1987
- Taşpınar, Mehmet ve Diğerleri. **Öğretmenlik mesleği**. Ankara: Üniversite Kitap,2002
- Vural, Birol. **Yetkin-İdeal Vizyoner Öğretmen**. İstanbul: Hayat Yayınları,2003
- Yaman, Ertuğrul. **Eğitimde Yeni Ufuklar**. Ankara:Polatlı Belediyesi Yayını, 2011
- Yazıcı ve Diğerleri: **Sosyoloji / İnsan ve Toplum**. Ankara: A Kitap, 2015

İletişim:

Erdinç Yazıcı

E-posta: erdincy@gazi.edu.tr